

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה אב בחכמה" (רש"י)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת ויחי תשפ"ד • שנה ג' - גליון קנ"ה • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

אוצרות יוסף

דרוש

וַיִּקְרְבוּ יָמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ וְגו' אֶל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם (מז, כט).

מצרים ענין חומריות - חמוד היפך השכל

מצרים הם חמוד - אשר בשר חמורים בשרים (יחזקאל כג, כ), כמבואר במדרש (עיי' ב"ר צו, ה) על הכתוב (בראשית מז, כט) 'אל נא תקברני במצרים', אמר יעקב, מצרים נמשלו לחמוד וישראל לשה (ראה ירמיה ג, יז), וכתב (שמות לד, כ) 'ופטר חמוד תפדה בשה', לא יופדו בי המצרים, עיין שם.

ו'חמוד' מורה על החומריות (עיי' גבורת השם פרק ד"ה ועוד) - היפוך האדם שהוא שכלי, ועל כן נזכר תמיד לניגוד השכליות שבאדם - גמרא נדרים (פא.), דקרו לאינשי 'חמרא'. ובשבת (קמ.) - מאכל חמורים הוא, לא מאכל אדם השכלי. ובבבא בתרא (קא-) : קבורת חמורים היא זו, היינו גם כן לא קבורת אדם השכלי.

גליוני הש"ס

כתובת קיא.

וְשִׁכְבְּתִי עִם אֲבֹתִי וְנִשְׂאָתַנִּי מִמִּצְרַיִם וַיִּקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֵתָם וְגו' (מז, ל).

המבקש לעלות לאר"י ונאנס - אין צריך גלגול מחילות וגם המחשב לעלות נחשב באר"י

בגמרא כתובות (קיא.), אמר רבי אלעזר, מתים שבחוץ לארץ אינם חיים, שנאמר (יחזקאל כו, כ) 'ונתתי צבי בארץ חיים', ארץ צבינוני בה - מתיה חיים, שאין צבינוני בה - אין מתיה חיים וכו'. ולרבי אלעזר, צדיקים שבחוץ לארץ אינם חיים. אמר רבי אילעא, על ידי גלגול. מתקיף לה רבי אבא סלא רבא, גלגול לצדיקים צער הוא. אמר אביי, מחילות נעשות להם כקרקע. 'ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם', אמר קרנא, דברים בגו, יודע היה יעקב שצדיק גמור היה, ואם מתים שבחוזה לארץ חיים - למה הטריח את בניו. שמא לא יזכה למחילות.

עיין שו"ת מהר"י ברונא (סימן עז ד"ה לכו), דאיתם בני אדם המבקשים לילך לארץ ישראל ונאנסו בדרך או מתו, אין צריכים עוד גלגול מחילות,

(א) כדאיתא בברכות ו, ובמהר"י ברונא הביא דברי הגמרא סוטה יד, שנתאוהו משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ ישראל לקיים מצוות התלויות בה, ואמר לו הקדוש ברוך הוא, כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם.

(ב) רבינו כאן כתב "לכאורה", אמנם בגליוני הש"ס קידושין מ. ד"ה מעלה, מפורש דכוונתו להקשות, וז"ל: "מעלה עליו הכתוב כו' - בשו"ת מהר"י ברונא משמע, דדווקא אם כבר התחיל בעשיית המצוה ונאנס ולא גמרה - הוא דמעלה כו', לא במחשבה בלבד,

דמבקש לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו כאילו עשאה, והוי כמתו בארץ ישראל, והיינו דאמר רבי יוסי בפרק כל כתבי (שבת קיח.), יהא חלקי ממתים בדרך מצוה, עיין שם היטב.

ולכאורה לפי זה, אפילו מי שלא התחיל לעלות לארץ ישראל, רק חישוב וגמר בדעתו לעלות ונאנס, ראוי שיהיה כן, דהא אמרינן (ברכות ו.) ד'חישוב לעשות מצוה ונאנס כו' מעלה עליו כאילו עשאה."

אוצרות יוסף

מאמר רד"ק

חֲכָלֵי עֵינַיִם מִיָּוֵן וְגו' (מט, יב).

סנהדרין בחינת 'מלכות' ו' עיקרים משל יהודה שהוא בבחינת מלכות

נראה לענ"ד מוכח טובא דסנהדרין הם בחינת ספירת מלכות. וראשונה יעיד על זה המספר שבעים שלהם, **וכנודע בחכמה** (עיי' זוה"ק וישלח קעג:) דמספר הזה יורה על מדת המלכות, בבחינת היותה כלולה מכל השבע מדות - חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות (עיי' זוה"ק תרומה רע"מ קנח.) שם שמיני לו.), וכל אחד מן המדות הוא כלול מעשר, דכמו שיש בכלליות עשר ספירות - כתר חכמה בינה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות (עיי' ספר יצירה פ"א מ"ב: הקדמת תיקון יז.), כן בפרטיות כל ספירה וספירה כלולה מכל העשר (עיי' פירוש הרמב"ד לספר יצירה פ"א מ"ב ד"ה עשר; פרדס רמונים שער יד פרק ב), ועל כן השבע מדות בכלליות עשר שבכל אחד הם שבעים, והמלכות שהיא האחרונה שבהם (עיי' זוה"ק ויקרא רע"מ יז.; שערי אורה שער א דף טז.) ואליה כל הנחלים הולכים (עיי' זוה"ק בהעלותך קג; שערי אורה שם ה), והיא כלולה מכולם, לכן נחשב בה המספר שבעים הנ"ל.

ועל כן מפאת היות כלל הכנסת ישראל גם כן בחינת המלכות (עיי' זוה"ק בלק קצז.), לכן היה ראשיתם שבעים נפש (לעיל מו, כז) **וכנודע בחכמה** (עיי' זוה"ק צו לד.); ועל כן גם מספר שבעים של הסנהדרין מורה על היותם בחינת ספירת המלכות."

ועיין עוד במדרש רות רבה (ב, ב), וז"ל: עיקר סנהדרין משל יהודה, מה טעם - שנאמר 'חכלילי עינים מיין כו', עכ"ל. וגם זה יורה על היות שורש הסנהדרין בבחינת מלכות, דיהודה הוא בחינת

עיין שם היטב, וכבר תמהתי עליו בגליון כתובות (קיא, הוא הוא המאמר המובא כאן)."

(ג) **באוצרות יוסף** מאמר דוד פיסקא כ- לא, האריך עוד בראיות, זה אני אומר דברי אלה שהסנהדרין הם בחינת המלכות רק דרך אפשרי, כי לא ראיתיו עדיין באחד מספרי המקובלים. ועינית **בקהלת יעקב** (ע"ך סנהדרין), וראיתי שכתב בשם השל"ה (תולדות אדם את סוף) דסנהדרין הם ביסוד, עיין שם."

מלכות, כמו שקדם כבר (עיי' אוצרות יוסף מאמר לבנה פיסקא קטו; רמב)."

גליוני הש"ס

פסחים נג.

זְבוּלָן לְחֹף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחֹף אֲנִית וַיִּרְכְּתוּ עַל צִידוֹן (מט, יג-יד).

שהיה זבולון עוסק צפרמטיא וממליא מוון לשנע ישכר והס עוסקים צמורה וכו' (רש"י).

יש חיוב לקנות מתלמיד חכם סוחר אף אם מרויח שתות

בגמרא פסחים (נג:), דאמר רבי יוחנן, כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז, יב) 'כי בצל החכמה בצל הכסף'. עיין **רי"ף** (שם ית. מדפי הרי"ף) דהביא גמרא דפרק בתרא דכתובות (קיא:), כל העושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה.

ונראה, דאם התלמיד חכם סוחר - יש חיוב גם כן לקנות ממנו סחורתו, ולתת לו ריוח שתות (עיי' בבא מציעא מז:), אף שמוצאין לקנות אצל אחרים בפחות. עיין תוספות בבא מציעא (שם ד"ה אל) דכתבו: ומסתמא רב יהודה היה מוצא שיתנו לו יותר כו". ומה זה ה'מסתמא', דילמא אחרים היו מוכרין בכך ולא היו משתכרין יותר, אף דרשאין להשתכר שתות, כמו שמצוי היום קאנקערענציע (-תחרות) אצל המוכרים, שמוכרים בריוח מועט ולפעמים גם בהפסד, ועל כן ממילא הוצרך רב יהודה גם כן למכור בכך, דאם לא כן לא היו לוקחין אצלו - רק אצל אחרים.

ועל כרחק, דאפילו אם היו אחרין מוכרין בכך, מכל מקום היה חיוב לקנות אצל רב יהודה, ולתת לו ריוח עד שתות, דרשאין להשתכר מדינא. וזה שכתבו התוספות, ומסתמא רב יהודה היה מוצא כו', כיון שהחיוב כך לקנות אצלו ביוקר כנ"ל.

ועיין עוד זכות תלמיד חכם במסחר - בבבא בתרא (כב.), אי צורבא מרבנן הוא - נקט ליה שוקא, היינו שלא ימכרו אחרים סחורתם עד שימכור הוא. ובבבא מציעא (סו.), דכל היכא דקא אזלי, שבקי להו מכסא, ונקט להו שוקא. ועיין עוד נדרים (כב.)."

(ד) בגמרא שם איתא, שרב יהודה היה חנווני והרויח במכירתו פחות משתות. ומקשה הגמרא, והאמר שמואל המשתכר אל ישתכר יותר על שתות, וביארו תוספות: "הא עד שתות משתכר, ומסתמא רב יהודה היה מוצא שיתנו לו יותר, ולמה הניח מלהרויח עד שתות."

(ה) דאיתא שם: "אמר רבא, שרי ליה לצורבא מרבנן למימר 'צורבא מרבנן אנא', שרו לי תיגראי ברישא, דכתיב (שמואל ב, ח) 'ובני דוד כהנים היו', מה כהן נוטל בראש אף תלמיד חכם מוטל בראש."

יעקב אבינו נקבר בין אברהם ליצחק כי מדתו כלולה ממדת אברהם ויצחק - חסד ודין

מתוך: שב דנתמתא אות א ~

וחזקיה בחינת יצחק, וכנודע (עיי' זוה"ק ויחי רלה: שם פנחס רע"מ ריה:) שסדר אברהם יצחק ויעקב בשרשם מעלה, הוא אברהם מימין, יצחק משמאל, יעקב באמצע.

בני רבי חייא שהיו בחינת אברהם ויצחק היו כנגד מיכאל וגבריאל - חסד ודין

והנה בהיות יהודה וחזקיה בחינת אברהם ויצחק, מובן מאליו שכנגדם בעולם המלאכים המה מיכאל וגבריאל, וכנודע (עיי' זוה"ק בא מא: אלשיך פירשת לך לך יד, א ד"ה וזה) שבעולם המלאכים מיכאל וגבריאל הם בחינת אברהם ויצחק - חסד ודין (עיי' זוה"ק ח"ב רענו: שם ח"ג שב), ואם כן יהודה וחזקיה יש להם יחוס אחד עם מיכאל וגבריאל.

ועל כן תמצא במסכת בבא בתרא (ע"ה), 'ושמתי פ'ךד שמש'ת'ך' (ישעיה נד, יב) אמר רבי שמואל בר נחמני, פליגי תרי מלאכי ברקיעא - גבריאל ומיכאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא ומאן אינון - יהודה וחזקיה בני רבי חייא, חד אמר ש'קם, וחד אמר י'ש'פה, עכ"ל הגמרא. והדברים מורים באצבע כי פלוגתא זאת מתייחסת לשני השרשים - חסד ודין, כי לפי שורש האחד ראוי שיתפרש ב'שהם', ולפי השני ראוי שיתפרש ב'ישפה', ועל כן נחלקו בזה רק מיכאל וגבריאל ברקיעא ויהודה וחזקיה בארעא, שהם מתייחסים לשני השרשים האלה - חסד ודין, וכמו שכתבתי.

וחזקיה, כמו שמבואר ביבמות (ס"ה:) עיין שם'. ונראה פשוט שרבי חייא היה בחינת יעקב, ושני בניו בחינת אברהם ויצחק, וכנודע (עיי' זוה"ק תולדות קמד: שם וישלח קטס.) שבחינת יעקב כלולה מאברהם ויצחק. ועל כן, בהיות רבי חייא נגד יעקב - הכלול מאברהם ויצחק, על כן מבחינת אברהם שלו הוליד בן אחד - בחינת אברהם, ומבחינת יצחק שלו הוליד בן שני - בחינת יצחק.

ועיין עוד במועד קטן (כה:), שרבי חייא הוי גני בקבריה באמצע, ויהודה מימיניה דאבוה וחזקיה משמאליה, עיין שם. ואם שיש לומר שזה היה מפאת שרבי חייא נפטר תחלה ואחר כך יהודה בנו ואחר כך חזקיה, עם כל זה נודע (עיי' שער הגלגולים הקדמה לא-לז) שכל ענייני קדושים כאלה אינם על צד ההזדמן, כי אם מכוון לפי מדרגת נשמותיהם, ועל כן שכיבת רבי חייא באמצע ויהודה מימיניה וחזקיה משמאליה, מורה שרבי חייא היה בחינת יעקב, ויהודה בחינת אברהם,

הנה, דבר זה שמיכאל הוא מלאך החסד וגבריאל מלאך הדין, מלבד מה שהוא מקובל **בחכמת האמת** (עיי' זוה"ק בראשית כו: שם ויחי רלה:), הוא מפורש גם כן בהרבה מקומות - בש"ס ובמדרש רבה ובתנחומא, והמה מקובצים אצלי במקום אחר **בכתבי אגדה** שלי.

רבי חייא ובניו - בחינת אברהם יצחק ויעקב ואזכור פה מקום אחד לדוגמא - יען יש בו חידוש. וזה, שבבבא מציעא (פה:) איתא, אליהו הוי שכיח במתיבתא דרבי, יומא חד נגה ליה ולא אתא. אמר ליה, מאי טעמא נגה ליה למר, אמר ליה אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה וכו' וכן ליצחק וכן ליעקב. אמר ליה, ויש דוגמתן בעולם הזה, אמר ליה רבי חייא ובניו וכו', עכ"ל הגמרא הצריך לענייניו. ומפורש בזה, שרבי חייא ובניו היו בחינת אברהם יצחק ויעקב.

רבי חייא היה נגד יעקב - ולכן קברו באמצע והנה בניו של רבי חייא היו רק שנים - יהודה

(י) עוד מעשה נורא מהרה"ק ר' נחמן מהאראדאנקא זצוק"ל, אשר הלך להתפלל במערת רבי חייא ובניו בעת שהיה עצירת גשמים, עיין שם באריכות.

ו מבואר בדברי רבינו, כי גם לגבי שכיבת האבות, היה יעקב באמצע, אברהם בימינו ויצחק בשמאלו. ויש לציין לירושלמי תענית פ"ד ה"ב, שהאבות דרך הסב (של הסעודה, פני משה שם) הן קבורין. והכוונה כמבואר בברכות מו: בזמן שהן שלש... גדול מסב בראש, שני לו למעלה הימנו, שלישי למטה הימנו. ולפי זה נמצא, שאברהם היה באמצע, יצחק מימינו ויעקב משמאלו (הערת הרה"ק ר' חיים יחזקאל פריעדמאן שליט"א).

וראה דבר נפלא מאוד **בצפנת פענח** - להגאון מרוגטשוב זצ"ל - בפרשתנו נ, יד, בכפל לשון הפסוק: 'לקבור' את אביו 'אחרי קברו' את אביו, על פי דברי הירושלמי הנזכר, זו"ל: 'דהנה מבואר... דאבות העולם הם מונחים דרך הסב, ואם כן יצחק מימין אברהם, וזה רק לאחר שקברו את יעקב, וקודם הוא לשמאל, כמבואר שם ובברכות דף מ"ו ע"ב עיין שם, ואם כן לפי זה פינו יצחק לקברו אותו מימין אברהם ואחר כך קברו את יעקב, וזה רצונו לומר כאן (בכפל הפסוק). ועיין קובץ 'נור התורה' יד עמוד רי-רלה, בירור מקיף ונפלא בזה.

ז) וראה **נצח ישראל** פרק נא ד"ה ופליגי, בביאור דברי הגמרא בבא בתרא שם: 'ופליגי בה תרי מלאכים - ורבותינו ז"ל (וזה"ק ויקרא יב) אמרו, מיכאל של מים, וגבריאל של אש... כי מן מיכאל מושפע ממנו הטוב והחסד, וזה דומה למים. וגבריאל מושפע ממנו הדין, והוא שוה לאש... ולפיכך מיכאל, שהוא ממונה על המים, אמר שצורת העיר הקדושה יהיה הטוב, שתהיה דביקה בחסד ובטוב, ולפיכך החומה יהיה של שוהם, כי השוהם גוון שלו מורה חסד וטוב, וראוי למקום הקדוש להיות צורה האלקית שלה דבר זה. וגבריאל, שהוא דין, אומר שצורת המקום יהיה ישפה, שהוא גוון מורה דין. ואין ספק שכל אחד ואחד מן שתי המדות האלו הוא מעלה בפני עצמה. וכמו שיש למעלה כוחות מחולקות, יש ממונה על החסד ויש ממונה על הדין. וכן יש צדיקים בארץ, יש שנפשו מוכן לעשות הטוב והחסד, ויש שהוא מוכן לדין, וכל אחד ואחד מעלה בפני עצמו, לכך תרי מלאכי ברקיע ותרי אמוראי בארץ דומים ושויים. והדברים ידועים למשכילים. וראה עוד **מגלה עמוקות** שם ד"ה וזהו.

לו שנתו. ועיין בן יהודע בבא מציעא שם ד"ה ודע, שהביא דברי המדרש, וסיים עלה: 'ומוזה המעשה תבין גדולת רבי חייא ובניו, ולא זכה ליכנס במערה ההיא רק רבי חייא...'

ועיין שם עוד שהביא **משער הגלגולים** הקדמה לו, דאף רב המנונא סבא הנזכר תמיד בספר זוהרה, נקבר באותה מערה. ועיין באורך בספר **טבור הארץ** (להגה"צ רבי משה קלינרס זצ"ל, פ"י - 'בו יבואר שכונת קברות התנאים והאמוראים והצדיקים הקדושים אשר מונחתם כבוד סביבות עיר הקודש טבריא ת"י - אות ד). ועיין שם (אות

א) לא זכינו לאורו. אמנם יש לציין לדוגמא "בש"ס" - בבבא מציעא פו: גבריאל אזל למהפכיה לסדום... דאזל מיכאל בהדיה לשזיבה ללוט; "במדרש רבה" - במדבר"ב, ח: 'המשל' (איו כה, ב) זה מיכאל, והוא של שלג, 'ופחד' (שם) זה גבריאל, והוא של אש; "בתנחומא" - פרשת ויגש סימן ו: מיכאל מן המים, וגבריאל מן האש.

ב) ביאור הענין, עיין **מגלה עמוקות** פרשת ואתחנן אופן רלח ד"ה ראה.

ג) עיין **גלוני הש"ס** ירושלמי תרומות פ"ח ה"ד, בהא דאיתא שם, התיב רבי יצחק בריה דרבי חייא ברובה: "עיין פני משה דכתב, דהכוונה על רבי חייא רובה - דהוא רבי חייא הגדול. ואינו נראה, דרבי חייא היה לו רק שני בנים - יהודה וחזקיה, כדמשמע בבבלי יבמות (ס"ה) ובבבא מציעא (פ"ה) ובכמה דוכתי, ואין בזכרוננו משום מקום 'רבי יצחק' בנו של רבי חייא, ורק הגירסא הנכונה... עיין שם.

ד) ועיין **ליקוטי תורה** פרשת ראה ד"ה ושמתי כדכד אות ג, שכבר כתב דרבי חייא היה כנגד יעקב אבינו, וביאר שלכן נקרא 'חייא' על שם 'יעקב אבינו לא מת', כדאיתא בתענית ה: וראה עוד **ישראל קדושים** - להגה"ק רבי צדוק הכהן זצ"ל - דף ו, שנקט גם כן דרבי חייא כנגד יעקב, והוא ביאר, דיעקב אבינו הוא מדת האמת (מיכה ז, כ; זוה"ק ויצא קסא). שהיא תורה (בכרות ה:), וכמו כן רבי חייא עבד דלא שתתח תורה מישראל, כמסופר בבבא מציעא פה: עיין שם (וראה עוד שם - בליקוטי תורה וישראל קדושים - בכללות דבריהם בענין מיכאל וגבריאל, הקרובים לדברי רבינו כאן).

ה) בגודל קדושת מערת רבי חייא ובניו, מן הראוי לציין לכבא מציעא שם: "ירש לקיש הוה מצעין מערתא דרבנן, כי מטא למערתא דרבי חייא - איעלמא מיניה, חלש דעתיה...". ועיין עוד מועד קטן כה, שרב הונא גם נקבר במערה זו, משום שריבץ תורה כרבי חייא.

וראה עוד בגמרא שם, שרק רב חגא לגודל תורתו וקדושתו יכל להנס לקבורו שם, וכאשר קם חזקיה לכבודו דרב הונא "קם בהדיה עמוד דנורא, וכמעט שלא נעב רב חגא. וכעין זה בקה"ר ז, י, ושם נוסף עוד, שראה רבי חגא שכתוב על כל אחד מהארונות "בני ואין אחריך עוד", וכשרצה להסתכל שמע קול שאומר לו השפל עיניך, וכשיצא משם היה בן שמונים ונכפלו

רחל מבכה על בניה

רחל מבכה' הוא כינוי לשכינה הקדושה המבכה על בניה | דרשת הצ"ח שצער השכינה בגלות ישראל בין האומות הוא כפול - על הצרות שהם עוברים בגלות ועל 'בניה כי איננו' - הבנים שעזבו תורת ה' ושכחו שהם זרע קודש | ביאורו של רבינו ב'מאמר לבנה' שהשם רחל משמעותו 'שכינה' וספירת מלכות ואינו כמליצה בלבד

(ד) רחל מבכה על בניה', סוד נשמות ישראל שהם יוצאות מסוד זווג תפארת ומלכות (שם ויקרא ז: שליה תולדות אדם אות צג), ונקראים התפארת ומלכות מפאת זה אביהם ואמן של ישראל (עין זוה"ק יתרו צ: עץ חיים שער יא פרק ו ד"ה מעיקרא), היינו התפארת בחינת אב והמלכות בחינת אם.

"ואומר, שהמקובלים ביארו שהכוונה היא על מדת המלכות - היא השכינה הקדושה הנקראת 'רחל', שכביכול היא מבכה ומתאוננת על בניה הם ישראל שהם בגלות, וכאמור.

"והנה מצאתי בתנא דבי אליהו (רבא פרק ל) דמייתי שם האי קרא דירחל מבכה על בניה', ואמר, אל תיקרי רחל מבכה על בניה', אלא 'רוח אל מבכה על בניה', עכ"ל. הנך רואה איך דברי המקובלים מפורשים בתנא דבי אליהו הנ"ל, כי לפי פשט הכתוב הרי הוא רק מליצה, שרחל בקברה מבכה על בניה שהם בגלות, ואיך יתכן איפוא לעשות מחול - היינו מרחל בקברה - קודש כזה, ולומר שהכוונה על רוח השם יתברך, ואנה רמזו כאן עניין אלקויות אפילו רמז כל דהוא.

"והאמת יורה דרכו, כי כוונת התנא דבי אליהו פשוטה כדברי המקובלים, כי רחל הוא שם השכינה הקדושה ספירת המלכות, וזהו עניין הכתוב 'רחל מבכה על בניה' וכנ"ל, וזהו שאמר אל תיקרי 'רחל' אלא 'רוח קל'. ועניין אמרו אל תיקרי, אין כוונתו שצריך לשנות המלה באמת ולעשות מרחל - 'רוח קל', רק בא להעיר שבתבת 'רחל' יש בו רמז על הדבר הנקרא 'רוח קל'.

"ולפי שלא היה אפשר לו לומר בפירוש שרחל עצמה רומזת לספירת המלכות, כי דבר זה הוא סוד מסודות הקבלה, אשר דרכן של חכמים להעלים הדברים האלה בספריהם הנגלים, לכן הוצרך להליבש הכוונה הזאת במעטה המליצה, ולומר אל תיקרי 'רחל' אלא 'רוח קל', אבל הכוונה האמיתית הוא כי השם רחל עצמו הכוונה בו על הדבר הנקרא 'רוח קל' והיא ספירת המלכות הנקראת 'רוח', כאשר כבר הבאתי באות ה' (פיסקא יג) ובאות הקדום (פיסקא יט) דברי הש"ס מגילה (טו) דמייתי קרא ד'רוח לבשה את עמשי' (דברי הימים א יב, יט) לראיה אקרא ד'ותלבש אתר מלכות' (אסתר ה, א). וכן הבאתי באות הקדום (שם) דברי הש"ס סנהדרין (קו). שפירוש ז"ל קרא ד'רוח נדיבה תסמכני' (תהלים נא, יד) על השכינה, והשכינה הנה היא היא בחינת המלכות, ולכן גם כאן התואר 'רוח קל' קאי על המדה הזאת."

ומסיים רבינו פרק זה בדברים קצרים: **"ובחכמת האמת** (עין ליקוטי תורה פרשת ויצא ד"ה סוד) הדבר מבואר יותר, כי השם 'רחל' הוא בעצם וראשונה בספירת המלכות שלמעלה, ורק מפאת היות רחל דלמטה בחינת המדה הזאת, לכן נקראת גם היא בשם הזה, ואין כאן מקום ביאור זה. ועיין ספר **שערי גן עדן** לרבי יעקב קאפיל ז"ל (שער אורח צדיקים פתח ד דרך ג ד"ה והנה)."

א) כדברי רבינו בתחילת **מאמר לבנה**: "בעניין דברי המקובלים (עין מערכת האלקות פ"ח ד"ה אמר הכתוב: פרס רמונים שער כג פרק כא ערך 'שמי') היות החמה בחינת התפארת (עין זוה"ק משפטים קטו): ולבנה בחינת המלכות (עין זוה"ק יתרו לב)."

חבירו ואת קרוביו, אבל אם הם במדרגת עבדים ואין עבדיו של אדון אחד קרובים אהדדי ולא מצטערים איש על רעהו, אזי צריך להתקיים המקרא כמשמעו שישדרו רק אחד מעיר ושנים ממשפחה."

"ובעונותינו הרבים", עזק הרבי, "כבר נתקיימה בנו חזות קשה זו. רחל מבכה על בניה, על ההרוגים על קדושת שמו יתברך, ומלבד זאת השכינה הקדושה מאנה להנחם 'על בניה כי איננו', על שבני א-ל חי מן השרידים שכחו צור מחצבתם ואבד מהם התואר 'בנים'. צאו וראו מה עלתה לנו: שכבר נתקיימה בנו גם הנבואה הנזכרת, ושרדו מן הכבשנים רק אחד מעיר ושנים ממשפחה, פשוטו כמשמעו."

ועוד האריך והוסיף להסביר את המשך הכתובים, עד שסיים בהתרגשות: "ישראל קדושים! הטו אונכם לקול צער השכינה הקדושה הממאנת להינחם על בניה כי איננו, דהיינו על אשר רבים מהשרידים שנשארו בחיים איבדו את התואר בנים למקום, ואי אפשר להכיר כי יהודים הם. הבה אחים, בואו ונשובה אל אבינו שבשמים, נחזור להיות יהודים הראויים להיקרא בנים למקום, נקבל על עצמנו עול מלכותו ית"ש, ואז יתקיים בנו 'ושבו בנים לגבולם' לפי כל הפירושים".

בענין האמור, שהפסוק 'רחל מבכה על בניה' רמז לשכינה המבכה על בני ישראל, הרחיב רבינו מאוד **'במאמר לבנה'** (נדפס בספר 'אוצרות יוסף' - מאמרים), וביאר בארוכה ובטוב טעם שהשם 'רחל' עצמו הכוונה לספירת המלכות שהיא השכינה הקדושה, ואין זו מליצה בלבד, אלא כדרכם של חכמינו ז"ל העלימו זאת בספריהם הנגלים. וזו תמצית לשון קדשו (פיסקא כג-ל):

"נודע (עין זוה"ק פנחס רע"מ רמד; ויקאנטי פרשת ויצא כט, ט"א), כי יעקב הוא בחינת תפארת ורחל בחינת מלכות. והנה בהיות החמה בחינת התפארת והלבנה בחינת המלכות, מובן ממילא כי יעקב הוא בחינת חמה ורחל בחינת לבנה (עין זוה"ק ח"ב רעה). והנה הוא מקרא מלא בפרשת וישב מאמר יוסף (שם לו, ט) 'והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים ל', שהיתה כוונתו בשמש על אביו יעקב וירח על אמו רחל, כמבואר במדרש רבה שם (ב"ר פד, יא) ובש"ס ברכות (נה. סוף העמוד).

"ובמדרש רבה וישב שם על הכתוב הנ"ל 'הנה השמש והירח' וגו', וז"ל: אמר יעקב, מי גילה לבני שמי שמש, עכ"ל. והעניין, כי מה שיעקב נקרא 'שמי' הוא דבר נעלם, כי הוא לפי שרשו העליוני שהוא משרש התפארת, ועל כן שייך לתמוה על זה ולומר מי גילה לבני הדבר הנעלם הזה ששמי שמש.

"ודע כי יקראו **המקובלים** (עין זוה"ק וראו כט: עץ חיים שער לא פרק א) ספירת המלכות עצמה בשם רחל, ויאמרו (זוה"ק שם) שזה טעם הכתוב (ירמיה לא,

ידועה ומפורסמת פעילותו העצומה והמופלאה של כ"ק האדמו"ר **בעל 'שפע חיים' מצאנו קלויזנבורג** זצ"ל לחיזוקם ועידודם של ניצולי השואה האיומה במחנות הפליטים. הוא הפיח בהם רוח חיים, חיזק את לבם הנשבר ועודד את רוחם הנדכאה, והשתדל תמיד להעלותם מעפר ולרוממם ברוחניות ובגשמיות.

בביקוריו במחנות הפליטים הרבים היה נושא לפנייהם דרשות של חיזוק, ובמיוחד בתקופת הימים הנוראים, בה הקדיש הרבה זמן וכוחות כדי לשאת דברים ברב עם, דברי נחמה ודברי כיבושין, והחזיר באלפי הפליטים את התחושה של 'בנים אתם לדי' אלקיכם' וקירבם אל א-ל רחום וחנון.

שרידי הפליטים סיפרו בהתרגשות - גם לאחר שחלפו עשרות שנים מאז - את הרשם המזעזע אשר עשו דבריו של האדמו"ר ה'שפע חיים' זצ"ל כשעלה לדרוש ביום ב' דראש השנה שנת תש"ו לפני התקיעות, בבית מדרשו במחנה פעלדאפינג. הדברים המרעידים שהשמיע באותו מעמד קרעו את הלבבות. הרעיונות שביסס על יסוד דרשתו של ה'נודע ביהודה' (דרושי הצ"ח דרוש יח) אשר דרש כמאתים שנה קודם לכן, קיבלו עכשיו - על רגע המציאות המרה לאחר ההשמדה והחורבן - משמעות אקטואלית מיוחדת במינה.

בראש דבריו הזכיר פסוקים אחדים מהפסרת היום (ירמיה לא, יד): 'כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו'. לכאורה, שאל, יש לתמוה על הכפילות בפסוק דגן, שהזכיר פעמיים 'בניה', והיה די באומרו 'מאנה להנחם כי איננו'.

"אין זאת", המשיך, "אלא שמרומז כאן על שני סוגים של צער שמצטערת השכינה הקדושה על ישראל בגלותם, **כי כידוע לידועי ח"ן השם 'רחל' משמש בסתרי תורה כינוי לשכינה הקדושה**. צער ראשון - רחל מבכה על בניה' - הוא על עצם הצרות אשר פקדו אותם, כי בכל צרתם לו צר, קלני מראשי, קלני מזרועי. וצער שני - הלא הוא צערא דשכינתא על כי נתרחקו יהודים רבים בצוק העתים מגבול הקדושה וישכחו כי זרע קודש המה, זה הצער על 'בניה כי איננו', דהיינו שחדלו להיות במדרגת בנים למקום. כי הנה מלבד עצם החסרון שאבד מהם התואר 'בנים', ואוי לה לאותה בושה שיקראו 'עבדים'."

מלבד זאת, הרי במצב כזה אורבת להם גם כן סכנת כליה ח"ו, כי מצינו שנחלקו בגמרא (סנהדרין ק"א). בפירוש הכתוב 'ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה', רבי שמעון בן לקיש אומר דברים כמשמען, ורבי יוחנן אומר אחד מעיר מציל כל העיר ואחד ממשפחה מציל כל המשפחה. ומבאר הצ"ח שאם נשארו במדרגת בנים ובני אב אחד קרובים זה לזה ומצטערים זה על זה, שייך שאחד יציל את

א) וזו לשונו: "הנה צער השכינה בגלות ישראל בארץ מצרים כפול. הא' על עיקר הגלות וצרות ישראל אשר בצרתם לו צר, ודאנה שניה פן ח"ו בהתרחקם מגבול הקדושה יעזבו תורת ה' וישכחו כי המה זרע קדש, ויתערבו בארצות וילמדו מעשיהם.

לעולם (אם ראה כלי לחבירו ואמר השאילני בטובו, ואמר לו הן, שאול לו לעולם - כל זמן שראוי למלאכה, ד'טובו' משמע כל זמן שהוא טובו, אפילו מחזור - חוזר ונטולו כשיצטרך, רש"י כו', ומהדר ליה קתיה, וברש"י: כשיפחות - שלא יאיר ראוי לו, יחזיר לו שבריו, דהא לאו במתנה יהביה, אלא שאלה הוא, ובטובו הוא, והאי לאו טוב הוא, עכ"ל. הרי דכלי שנשבר פסק עניין טוב שבו. וכזה גם כאן אילו נאמר כי טוב בתחלה, אזי אם היה שבירה אחר כך - היה זה חלילה פסיקת טובה כו'.

טעם שאות ט' מורה על טוב

טי"ת מורה טוב - עיין בבא קמא (גה.), הרואה טי"ת בחלום רואה טוב, דטי"ת הראשונה שבתורה הוא בתיבת 'טוב' - יוריא אלקיים את האור כי טובי (בראשית א. ד.), עיין שם. ועיין ירושלמי מעשר שני (פ"ד ה"ו), טי"ת - טובו'.

טעם דהשבת אבידה פוטר מצדקה אף שיש בה שני לאוין

בגמרא בבא קמא (נז.), איתמר, שומר אבידה, רבה אמר, כשומר חנם דמי, רב יוסף אמר, כשומר שכר דמי וכו', רב יוסף אמר כשומר שכר דמי, בההיא הנאה דלא בעיא למייתי ליה ריפתא לעניא - הוי כשומר שכר.

ראיתי קושיא בספר **יד אלעזר** (סימן לד ד"ה בספר), דמנא לן דעשה דהשבת אבידה (ראה דברים כב. ג.) תפטור מצדקה, הא כל דין עוסק במצוה דפטור ממצוה - מקריאת שמע הוא דילפינן בברכות (יא.), וקריאת שמע הרי הוא רק עשה גרידא (ראה שם ו, ד; ז; ספר המצות להרמב"ם עשה י), ואם כן מנא לן לפטור מצדקה דאית בה גם כן תרי לאוי - 'לא תאמץ' (שם טו, ז) ו'לא תקפוץ' (שם), וכמו שכתבו תוספות כתובות (מט: ד"ה אכפיה), עיין מה שכתבתי שם בזה (גליוני הש"ס בתוספות שם).

ולדידי הנה בפשיטות לא קשיא מידי, דלאוי ד'לא תאמץ' ו'לא תקפוץ', שייכי רק היכא דמחויב מפאת המצוה לתת, ומאמץ את לבבו וקופץ ידו לבל לקיים חיובו, ומה שאין כן בעוסק במצוה דפטור ממצוה הנתינה, מן הדין שוב אין כאן איסור אימוץ הלב וקפיצת היד כלל, כיון דפטור מלתת, ודוק^ט.

(ז) המוצא כלי וכתוב עליו אות ט', הרי זה תרומה, דתרגום 'חלב הארץ' (בראשית מה, יח) - טובא דארעא, ותרומה קרויה 'חלב' (ראה במדבר יח, יב), ראה **ר"ש סידלאו** שם ד"ה ח"ת - ד"ה טובו.

(ז) לבד ממצות עשה, ראה דברים טו, ח; **ספר המצות** עשה קצה.

(ח) ז"ל רבינו שם: "ענין שו"ת **הרשב"א** המיוחסות להרמב"ן (סימן פח), דהא דמצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין מוזהרין בו (חולין קי); היינו רק דאין מחויבין לכופו, אבל אם רצו כופין, עיין שם. ועיין תוספות בבא בתרא (ת: ד"ה אכפיה), ועיין שם שהביאו ירושלמי פרק המוכר את הספינה (בבא בתרא פ"ה), והוא שם (ה"ה), ומשמע בירושלמי שם דאפילו על לאל תעשה שמתן שכרה בצדו אין בית דין מוזהרין. ועיין שם **במראה הפנים** (ד"ה כינ"ג)."

(ט) וראה **גליוני הש"ס** נדרים לג, שכתב תירוצו נוסף.

מת שאסור בהנאה, כמו דממעטינן שור פסולי המוקדשין - בבבא קמא (גג.), דהא 'והמת יהיה לו' לניזוק קאמר, ואם האדם בעצמו הניזק - הרי המת הוא שלו, ודווקא בבהמה שייך לומר כך, מפני דפסולי המוקדשין אין המת של הניזוק, דהוא האדם, אבל כשהאדם בעצמו הוא הניזוק, שייך לומר שפיר 'והמת יהיה לו', אף על גב שהוא אסור בהנאה, דהא לעצמו הוא, עכ"ל. ומבוארת סברתו ז"ל, דהמת הוא של עצמו, אף על גב דאסור בהנאה. ויש לדון עוד הרבה בזה, ובאתי רק להעיר.

ביאור התוספתא 'בחיי הקרן' | יש להגיה 'בחיי הקרבן'

בגמרא בבא קמא (נד.), בין לרבנן דקא ממעטי להו לכלים, ובין לרבי יהודה דקא מרבי להו לכלים, כלים בני מיתה גינהו. אמרי, שבירתן זו היא מיתתן.

בשו"ת הריב"ש (סימן קלד ד"ה עוד) ביאר בזה לשון תוספתא דמובאה **ברמב"ן** פרק יש נוחלין (ד"ה ומסתברא), ואפילו נשבע לו בחיי הקרן. ופירש, דהכוונה על חיי השופר שתוקעין בו, דשייך מיתה וחיות בכלים, כדאמר כאן שבירתן כו', עיין שם^א.

ולענ"ד יש להגיה בתוספתא זאת הג"ה קטנה, כי חסר כאן אות אחד, היינו אות ב' בין אותיות ר"ן דתיבת הקרן, ויהיה המאמר 'ואפילו נשבע לו בחיי הקרבן'. ולשון זה מצינו בנדרים (ג.), באומר הא קרבן כו', שלא נדר זה אלא בחיי קרבן כו', כן נראה לענ"ד. ועיין תוספתא סנהדרין (פ"ה ה"א), שם נאמר 'בחיי הקייץ'.

אם היה שבירה בלוחות היה נפסק ה'טוב' שבהם

בגמרא בבא קמא (נד:), שאל רבי חנינא בן גייל את רבי חייא בר אבא, מפני מה דבברות הראשונות לא נאמר בהם 'טוב', ובדברות האחרונות נאמר בהם (ראה דברים ה, טז) 'טוב' וכו'. אלא כך אמר לי שמואל בר נחום וכו', הואיל וסופן להשתבר. וכי סופן להשתבר מאי הוי. אמר רב אשי, חס ושלום פסקה טובה מישראל.

עיין בבא מציעא (קג.), שואל אדם בטובו

בעלים של עצמו כלל, כמו שכתבתי בכמה דוכתי.
(ד) 'היה חייב לחבירו שבועה, אפילו נשבע לו בחיי הקרן אינו יכול לחזור בו'.

(ה) ראה עוד **גליוני הש"ס** סוכה לח. ד"ה דין, שהביא ירושלמי סוכה פ"ג ה"א, דלולב היבש פסול על שם הפסוק בתהלים קטו, יז, 'לא המתים יהללו יי', וכתב: "הרי דלולב עניינו חיות, וכן מנענעין בו ח"י נענעוים (וה"ק פנחס רכח)", והביא גם דברי הריב"ש הנ"ל. וראה **בית האוצר** מערכת א כלל נה ד"ה והנה מאי, שהוכיח מילקוט קהלת רמז התקענה ד"ה עת, דעונש דומם בהמיתו אדם הוא מיתה, והוסיף: "ומכאן נראה מובא אל המבואר **בצוואת הקדוש רבי פנחס מקארץ ז"ל** (ראה אמרי פנחס ראש השנה סימן תנו), שכל הדברים שבעולם יש להם חיות ואפילו הדומם כו', עיין שם היטב בלשונו הטהור."

שנים שעשו - מעשה שלם לכל אחד או חצי מעשה

בגוף עניין 'שנים שעשאוהו בעלמא', אי מתייחסת המעשה לכל אחד בעצמו, או רק לשניהם יחד, מי ילפינן מ'בעשתה' (ויקרא ד, כו; עיין שבת ג.) אַךְל עשיות דאין מתייחסים בשנים העושים לכל אחד בפני עצמו, או דילמא גזירת הכתוב הוא שם לבד.

הנה יסד על זה קונטרס^ב, ולא הביא דהוא מחלוקת רש"י ותוספות במקומו בשבת (גג.), יעיין שם בתוספות (ד"ה ור"ש), דהוא מחלוקת מפורשת בין רש"י לתוספות שם, דרש"י (ד"ה רוב) סבירא ליה דילפינן משם אכל שנים עושין בעלמא - בכל עשיות, והתוספות סבירא להו דרק שם לבד גזירת הכתוב הוא.

ולענ"ד יש לומר עוד, דהוא ספק בגמרא בבא קמא (גג.), בשור שדחף את חבירו לבור ומת, יעוין שם היטב בגמרא תרי לישני אי האי כוליה היזיקא עביד והאי כוליה היזיקא עביד, או האי פלגא היזיקא עביד והאי פלגא היזיקא עביד, עיין שם היטב. והכי נמי תלוי בזה בכל מקום - בדבר הנעשה מכח שנים, אם נחשב שעשה זה כל המעשה וזה כולה, או נחשב רק שנעשה מחציתה מזה ומחציתה מזה, ויש לי להעיר עוד בזה ממקומות רבות, ואין בכחי להאריך.

במת לא שייך ענין בעלים | לדעת ה'גור אריה' המת הוא של עצמו

יש לעיין, למאן דאמר (עיין רש"י סוכה לה. ד"ה לפי; ריב"א שם לד: ד"ה על) דאיסורי הנאה אין להם בעלים, לענין מת דאסור בהנאה (עבודה זרה כט:); - אם גם כן אין לו בעלים, או דלמא הואיל ובעלים של האדם הוא האדם בעצמו, על כן רק דבר אחר האסור בהנאה אינו של האדם, מה שאין כן האדם עצמו הוא של עצמו אף כשהוא אסור בהנאה.

ואולם יש לומר, דאף שבעלים של אדם הוא האדם בעצמו, עם כל זה אדם מת לא שייך ביה ענין בעלים - לומר שהוא של עצמו, כיון דאין בו חיות. ועיין כריתות (ו:), דמת - לאו אדם מיקרי.

וראיתי בגור אריה על התורה פרשת משפטים (כא, לג אות עז ד"ה אכן), וז"ל: אכן הנראה לי דלא מצינו למעט אדם (מיהמת יהיה לו) (שם שם, לד) - יצא

(א) לא לגבי מלאכת שבת, רק כגון בהא דזבחים קח.. בשנים שאחזו בסכין ושחטו קדשים בחוץ, אם חייבים. ונסתפק כאן, אם ילפינן מ'בעשתה' האמור במלאכות שבת לפטור שנים שעשאוהו לכל התורה.

(ב) הדברים מופנים אל: "כבוד הבחור החורף ובקי חרוץ ושנון **כמר דוב שיחיה** לאורך ימים טובים (ה"ה הרה"ג ר' דוב בעריש אינהות רבה של העיר אמסטאב, וחתנו של הרה"ק בעל השפתי צדיק זצ"ל) [כעת אב"ד דק"ק אמסטאב (ואת הוסיף רבינו בשעת ההדפסה, בשנת תרע"ג)], שו"ת **בן פורת** ח"ב סימן י (ראה שם שרבינו משיבו דבר דבור על אפוני "על סדר קונטרס")."

(ג) עוד הוזכר רבינו סבירא זו, **באתון דאורייתא** כלל ג פיסקא נט; שו"ת **בן פורת** ח"ב סימן ג אות ד דף ג: ד"ה כתב. אך עיין **גליוני הש"ס** קידושין טט. ד"ה אין, שכתב בפשיטות להיפוך: "דאין האדם

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחה שו"ת רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מעגל מרגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com